

ГЛОКАЛІЗАЦІЯ У ПРАВІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Тернавська Вікторія Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент,

*провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем
правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС*

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

У другій половині ХХ ст. активізувалися процеси глобалізації у різних сферах життєдіяльності суспільства, результатом чого стало утворення нових політичних та економічних союзів суверенних держав та поява нових впливових акторів у міжнародній політиці. Глобалізація, як соціальне явище, узагальнено характеризується у науковій літературі як обумовлений об'єктивними факторами інтенсивного зближення і взаємодії різних частин цілісного світу процес, що виник внаслідок розвитку національних економік за сприяння інформаційно-комунікаційних технологій і відкритості світу, результатів наукової революції та швидкого технологічного оновлення, зниження тарифних бар'єрів та лібералізації руху товарів і капіталу, міжнародних соціально-культурних рухів та інтернаціоналізації освіти»¹. Упорядкування глобалізаційних процесів вимагало модернізації національних правових систем суверенних держав відповідно до правових принципів та норм міжнародного права, а також права регіональних державних союзів. Відповідно, право виступає сьогодні не лише в якості інструмента глобалізації, але одночасно є і окремою сферою глобалістики.

Входження людства у ХХІ століття ознаменувалося появою нових викликів і загроз для людства, зокрема таких, як кіберзлочинність, всесвітня пандемія COVID-19, військова агресія домінантних політичних акторів. Все це не лише відродило загальмовані процеси антиглобалістського руху як реакцію на глобальну акультурацію, але і змусило національні уряди будувати свою політику у різних сферах життєдіяльності суспільства на певних засадах глокалізації, що знайшло своє відображення у правовій політиці держави.

Глокалізація розуміється неоднозначно: на думку одних дослідників, глокалізація є абсолютною протилежністю глобалізації, натомість інші відмічають позитив глокалізації у її адекватному поєднанні елементів глобального і локального. Теорія глокалізації вперше була представлена у

¹ Батанов О. В. Місцеве самоврядування в умовах глобалізації. *Міждисциплінарні гуманітарні студії. Серія: Правничі науки*. 2014. Випуск 1. С. 5; Хаустова М. Г. Феномен глобалізації, різноаспектність визначення. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: зб. наук. статей за матеріалами наук. конф.*, м. Харків, 24 трав. 2016 р. / редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, В. І. Самошенко та ін. Х.: Право, 2016. С. 115.

науковій роботі Р. Робертсона, який пояснював цей феномен діалектичною взаємодією між гомогенізацією, якою характеризується глобалізація, та індігенізацією, що являє собою перевагу традиційного чи то локального над глобальним². За визначенням О. Олійника, глокалізація – це процес реакції різноманітних сфер людського буття на локальному рівні на світову глобалізацію, яка, однак, не означає повного відновлення локальних особливостей до первинного стану, а виводить ці особливості за національні межі безпосередньо в глобальний світ, де, у свою чергу, вони додають нове звучання процесу регіоналізації та локалізації³. Своєю чергою К. Вітман вважає, що глокалізація є продовженням глобалізації, що супроводжується збереженням регіональних тенденцій. Однак, на відміну від глобалізації, яка довела свою неспроможність пояснити дію і значення багатьох локальних чинників, а тому породила замість уніфікації зростання націоналістичних настроїв і навіть сепаратистських тенденцій, глокалізація як загальна модель розвитку враховує дію цих чинників і набагато краще пояснює їх вплив на етнополітичну сферу⁴.

Глокалізацію традиційно розглядають як соціальне явище у сфері економіки та політики. Однак, на нашу думку, процеси глокалізації слід вивчати також і у сфері права, оскільки вони безпосередньо відображаються на правотворчій політиці держави та стані прав і свобод людини і громадянина в країні. Так, у 2020 р. за рекомендаціями ВООЗ відповідно до частини третьої статті 12 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. переважна більшість національних урядів прийняли нормативно-правові акти, якими було запроваджено правовий режим надзвичайного стану чи надзвичайної ситуації з метою запобігання поширенню на території держави гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Разом з тим, кожна держава самостійно визначила перелік обмежень прав і свобод людини і громадянина в країні⁵.

У вітчизняній юридичній науці з'явилися навіть перші дослідження, де висвітлюється питання оцінки впливу глобалізаційних процесів на національну правову систему за різними індексами. Зокрема, індекс верховенства права включає 47 показників, які детально характеризують рівень розвитку правового середовища та законодавчу практику в державах світу та які об'єднані у вісім контрольних показників: 1) обмеження повноважень інститутів влади; 2) відсутність корупції; 3) порядок і безпека;

² Roland Robertson. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London : Sage Publications, 1992. 211 p. P. 67.

³ Олійник О. М. Концептуалізація глокалізації: методологічні аспекти. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. Випуск 38. С. 44.

⁴ Вітман К. М. Глокалізація як глобальна модель сучасних етнополітичних процесів. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 1 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юридична література, 2016. С. 188.*

⁵ Тернавська В. М. Концепція правової держави у світлі новітніх викликів (на прикладі «COVID-19»). *Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 1. С. 331.*

4) захист основних прав; 5) прозорість інститутів влади; 6) дотримання законів; 7) цивільне правосуддя; 8) кримінальне правосуддя⁶. Враховуючи цей та деякі інші індекси, Л. Удовика класифікує національні правові системи на глобалізовані, фрагментарно глобалізовані, глокалізовані та локалізовані за критерієм їх глобалізованості, що ґрунтується на законі взаємного переходу кількісних та якісних змін. Відповідно, глокалізована правова система, на думку правознавиці, функціонує й розвивається на основі специфічного поєднання глобальних і локальних економічних, правових, політичних, культурних, моральних факторів, що знаходить своє відображення в усіх підсистемах та елементах правової системи, системі права й законодавства, правовій культурі, правовій політиці тощо⁷.

У цілому, глокалізація права, на нашу думку, являє компроміс між правовою глобалізацією та локалізацією внаслідок усвідомлення національними урядами неможливості проведення політики ізоляціонізму в епоху сучасних інформаційних технологій та одночасно необхідності продукції правової політики, спрямованої на захист національних інтересів.

Таким чином, феномен глокалізації поширив свою дію далеко за межі економіки, впливаючи на правотворчу політику держави. Ми вбачаємо за доцільне введення категорії «глокалізація» до терміносистеми не лише науки загальної теорії права, але і науки конституційного права, безпосереднім завданням якої є дослідження впливу процесів правової глобалізації, регіоналізації та глокалізації на визначення цілей, завдань і пріоритетів конституційно-правової політики держави, що реалізуються у сфері правотворчої діяльності держави.

⁶ Бірюкова А. Трансформація національної правової системи в умовах глобалізації. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 5. С. 199.

⁷ Удовика Л. Г. Глобалізація як критерій типології національних правових систем. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 25.